

Michal BAUER
Južnočeško sveučilište u Češkim Budějovicama

Izvorni znanstveni rad
Prihvaćeno za tisak 4. rujna 2024.

Komplicirana potraga za poznatim krajolikom. Počeci umjetničkog stvaralaštva Milana Kundere: prevodilačka djelatnost u 40-im godinama 20. stoljeća

Opće je poznato da su počeci umjetničkih preokupacija Milana Kundere povezani s glazbom, likovnom umjetnošću i književnošću, a počeci njegova književnog stvaralaštva s poezijom, i to s pisanjem vlastitih pjesama i prevodenjem pjesama drugih autora na češki jezik. Iako raspoložemo s tek nekoliko ulomaka iz mladenačke poezije tog autora, i to zahvaljujući Janu Trefulki (Kundera 1987: 2–5) i časopisu *Mladé archy* (Kundera 1945–1946: 128; Kundera 1946–1947a: 16–17; Kundera 1946–1947b: 346–347; Kundera 1948–1949: 42), do sada najstariji otkriveni objavljeni Kunderin prijevod datira iz svibnja 1945. Riječ je o pjesmi Vladimira V. Majakovskog¹ *Возьмем винтовки новые* iz 1927. godine, koju je Kundera naslovio *Uzet ćemo nove novcate puške* (*Vezmem zbrusu nové kvéry*). Prijevod je objavljen u nedjelju 27. 5. 1945. u brnjanskom dnevnom listu *Čin*, tiskovini zemaljskog organa Čehoslovačke socijalne demokracije u Moravskoj. U *Slobodnim novinama*, listu Udruženja kulturnih organizacija u Pragu, 3. 8. 1945. objavljen je Kunderin prijevod ulomka *Aleksandrijskih pjesama* Mihaila Kuzmina. Kundera je zatim vjerojatno sa svojim bratićem Ludvíkom preveo pjesmu Vladimira Majakovskog *Čuperci oblacića* (*Chomáčky obláčků*), koja je objavljena 21. 8. 1945. u listu sjevernočeške omladine *Pochod*. Dakako, nije isključeno da će se otkriti i ostali rani Kunderini prijevodi (ili pjesme). Još se nedavno, naime, činilo da je prvi objavljeni Kunderin prijevod onaj pjesme Majakovskog *Ptičica božja*

¹ Sva su ruska imena u članku transliterirana.

(*Ptáče boží*), otisnut u mjesečniku *Gong* u ljeto 1945. (Janáček 2015: 1067–1068; Kitzlerová 2022: 648), “očito još u lipnju” (Janáček 2015: 1066).

Dosad pronađeni Kunderini prijevodi pjesama Majakovskog, koji su objavljeni 1945. godine, razlikuju se i tematski i formalno. Ipak, na te rane prijevode ne bi se moglo primijeniti mišljenje Jane Kitzlerove da se Kundera do 1948. godine u svojoj prevoditeljskoj djelatnosti usredotočio na intimne teme, dok se nakon 1948. okrenuo ponajprije stihovima koji u to vrijeme imaju širi odjek.² Već prijevod *Uzet ćemo nove novcate puške* ne sadrži nikakvu intimnu temu, štoviše, posrijedi su stihovi siline i nasilja, koji su unatoč tomu – ili možda baš zahvaljujući tomu – bili namijenjeni dječjim recitatorima i slušateljima. Taj tekst Majakovskog objavljen je u nekoliko navrata u različitim pionirskim časopisima u drugoj polovici 20-ih godina 20. stoljeća.

Problematična je i tvrdnja Pavela Janáčka da pjesma *Ptičica božja* iz *Gonga* otvara nove “perspektive tumačenja” jer se “pitanje kontinuiteta i transformacije avangardnog naslijeđa” kod Kundere ne pojavljuje “tek na horizontu poznog staljinizma, već je s njim bio konfrontiran još” 1945. godine (Janáček 2015: 1068–1069). Naravno da se ne može dovoditi u sumnju interes Milana Kundere za avangardu prije 1948. godine, to je čak logično i prirodno, kako je, uostalom, davno i iznova potvrđivao Milanov bratić Ludvík Kundera, o čemu će uskoro biti još riječi. Važniji su ipak šaroliki fragmenti, ne samo iz stvaralaštva Majakovskog, koji s jedne strane potvrđuju pojačan interes Milana Kundere za stvaralaštvo tog ruskog klasika, dok s druge strane svjedoče o raznolikosti poetike za koju je prevoditelj Kundera pokazao zanimanje. Po svoj prilici, posrijedi je pokušaj da se predstavi bogatstvo poetike Majakovskog, koja je oscilirala između borbene, pa čak i ratničke, apelativne, zaigrane, nježne te intimne lirike. Kako bilo, razvidno je da su počeci Kunderina stvaralaštva u najmanju ruku trajan izazov znanosti o književnosti i njegovim proučavateljima.

Najstariji objavljeni otkriveni prijevod Milana Kundere *Uzet ćemo nove novcate puške* djelovao je u svibnju 1945. aktualno. Lirski plural “mi” u njemu je pozivao na obranu domovine i zajedničko uzimanje oružja u ruke protiv zvijeri, ubojica, razbojnika:

Až zas krutá válka zvíří
krupobitím svět,
nutno umět lépe mířit,
lépe zabíjet.

² “On ne sera pas surpris de constater que, tandis que Kundera se concentre jusqu’en 1948 sur des thèmes relevant de l’intime dans ses activités de traducteur, après 1948, il se consacre essentiellement à des vers qui résonnent avec plus de force à cette époque” (Kitzlerová 2022: 648). Slična informacija pojavljuje se i na str. 636: “Comme on le voit, Kundera choisit d’abord des poèmes dont le thème est intime et banal, plus tard, des textes plus engagés [...]”

Kulometem
stvůry smetem.³ (Majakovskij 1945a: 3)

Svijet neprijateljā karakteriziran je kumuliranim ekspresivnim nazivima. Svijet “mi” predstavljen je pak kao odlučan, bratski, suradljiv, spreman na uzajamnu pomoć. Posljednji dvostih glasi: “Přimo hled’! / Roto vpřed!”⁴ (*ibid.*). Prijevodi rimovanih parova danas djeluju komično, što prije svega vrijedi za parne rime:

K počtě zbraň!
Vlast svou chraň!
[...]
Kulometem
stvůry smetem.
[...]
Se zraněným
belhám ke svým.
[...]
Lezem lesem
pomoc nesem.
[...]
Přimo hled’!
Roto vpřed!⁵ (*ibid.*)

Iako je pjesma Majakovskog u Kunderinu prijevodu u svibnju 1945. djelovala aktualno u kontekstu okončanog rata, Kundera se pet godina poslije odlučio na dodatnu aktualizaciju. Godine 1950. njegov prerađeni prijevod iste pjesme *Возьмем винтовки новые*, odnosno *Uzet ćemo puške nove* (*Vezmete si pušky nové*),⁶ objavljen je pod neobičnim naslovom *Pjesmica Crvene armije* (*Písnička Rudé armády*) (Majakovskij 1951c: 6).⁷ Razlog takvog Kunderina naslovljavanja

³ “Kad okrutan opet rat uskovitla / tučom svijet, / važno je znati bolje ciljati, / bolje ubijati. / Mitraljezom ćemo / zvijeri pomesti.” S obzirom na to da se autor ovog rada u svojoj analizi dominantno usmjerava na tematsku analizu Kunderinih prijevoda, oni će se prevoditi na hrvatski filološki, tj. doslovno, ne bi li se tako što vjernije prenijelo značenje pojedinih riječi i stihova (nap. prev.).

⁴ “Mirmo! / Četo, naprijed!”

⁵ “Oružje na pozdrav! / Državu svoju brani! / [...] / Mitraljezom ćemo / zvijeri pomesti. [...] / S ranjenikom / teturam k svojim. / [...] / Pužem šumom, / pomoć nosim. / [...] / Mirmo! / Četo, naprijed!”

⁶ Jiří Taufer, dugogodišnji prevoditelj Majakovskog na češki jezik, taj stih i naslov prevodi “Vezměme pušky nové” (“Uzmimo puške nove”) (Majakovskij 1986: 315, 316). U Sadržaju se navodi *Vezmete pušky nové* (*Uzet ćemo puške nove*) (*ibid.*: 365). František Tenčík naslov je preveo *Uzmimo nove puške* (*Vezměme nové pušky*) (Tenčík 1956: 38).

⁷ Prvo izdanje s istim naslovom iz veljače 1950, str. 30–31, objavljeno kao dio časopisa-zbornika *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství*. Iako su brošure tada nazivane časopisom, u pitanju su prije bili pojedini zbornici sa samostalnim naslovima. U nakladi je navedeno da je posrijedi časopis za kulturno-prosvjetne radnike, no u isto vrijeme pojavljivao se i naziv zbornik – usp. Kroupa 1952: 2.

pjesme može se objasniti time što ju je Majakovskij napisao za časopis *Пионерская правда*, tjednik mladih pionira i školaraca, s ciljem pripreme tzv. tjedna obrane Sovjetskog Saveza koji se održao između 10. i 17. 7. 1927. Tada, 18. 6., tekst je objavljen zajedno s notama za glazbu K. Pokrassa. U lipnju 1927. tekst Majakovskog objavljen je zajedno s notama i u časopisu za djecu “*Пионер*”. Prvi stih ima poznati oblik “Возьмем винтовки новые”, no naslov iznad teksta i nota glasi: *Нынешняя пионерская* (Majakovskij 1927b). Na naslovnici se nalazi fotografija pionira koji nišani puškom. U češkom časopisu-zborniku *Sovjetska vojska* (*Sovětská armáda*) taj prijevod počinje blokom s naslovom “Obrana socijalističke domovine” (“Obrana socialistické vlasti”) (Majakovskij 1951c: 6).

Prvi stih, koji je Kundera 1945. preveo kao i naslov pjesme (“Vezmem zbrusu nové kvéry” – “Uzet ćemo nove novcate puške”), sad je preveo kao “Nové popadneme kvéry” (“Nove zgrabit ćemo puške”). Neki su stihovi u novom prijevodu u potpunosti očuvani, drugi su preinačeni. Najekspresivniji i u najvećoj mjeri apelativni dio o nužnosti boljeg nišanjenja i boljeg ubijanja ostao je nepromijenjen. S druge strane, naglašeni su savezništvo između muškaraca i žena, pripadnost društvu, uzajamna povezanost:

Jestli kraj můj ničen lotry
zvedne armády,
půjdem obvazovat bratry
do kanonády.
Se zraněným
belhám ke svým.⁸
(Majakovskij 1945a: 3)

Jestli kraj můj
napadený
zvedne armády, –
obvázat nás půjdou ženy
do kanonády.
Že-
na,
dí-
tě
o-
še
tří
tě.⁹
(Majakovskij 1951c: 30–31)

Zadržao sam način zapisivanja stihova iz periodičke publikacije *Kulturní materiály československo-sovětského přátelství*, koji je istovjetan s grafičkim izgledom nekih ruskih tiskanih verzija, a naglašava upotrebu te pjesme za recitaciju, pri čemu se u slučaju češke verzije računalo s muškim, ženskim i zbarskim dionicama. Klimentij Korčmarëv, skladatelj iz Sovjetskog Saveza koji je uglazbio tekst Maja-

⁸ “Ako kraj moj koji pustoše lupeži / podigne vojku, / ici ćemo braću previjati / u kanonadu. / S ranjenikom / teturam k svojim.”

⁹ “Ako kraj moj / koji je napadnut / digne vojske, / doći će nas previti žene / u kanonadu. / Že- / na, / di- / je- / te / pre- / vit / će / te.”

kovskog, predlagao je da se pjesma izvodi kao koračnica u kojoj će biti naglašene upravo zbarske dionice (Korčmarčev 1928: 5).

Karakteristična je napomena koja se odnosi na način izvedbe, a u kojoj se ogledaju onodobne umjetničke preferencije: “Pjesma je nastala kao pamflet i trebala bi biti recitirana. Sastoji se uvijek od nekoliko stihova koji imaju karakter pripremne zapovijedi i od raznih refrena koji imaju karakter izvršnih zapovijedi. Tu pamfletsku pjesmu uvrstite *samo u dijelovima* na ona mjesta na kojima ćete dobiti konkretan smisao, kako bi bilo jasno u koga ‘je nužno bolje nišani’” (Majakovskij 1951c: 31). Na istaknutim mjestima pjesma je trebala biti recitirana odrješito, slog po slog: “vzhû-ru zbraň, vlast – svou – braň”; “ku-lo-me-tem stvû-ry sme-tem”; “le-zem le-sem, po-moc ne-sem”; “při-mo hled’, ro-to vpřed” i sl. Pjesmu Majakovskog, uostalom, uglazbio je Nikolaj Nikolaevič Čurkin, a sovjetska djeca i omladina često su je pjevali na marševima (https://mogilev-region.gov.by/page/churkin_nikolai_nikolaevich). Od ostalih skladatelja koji su uglazbili tekst Majakovskog valja spomenuti Klimentija Arkad'eviča Korčmarčeva (https://view.nebdeti.ru/web/viewer.html?item_id=fb1a2aef-aa94-4e9c-9aa6-1d99f5aea263#page=1&spread=0&zoom=page-fit), Viktora Arkad'eviča Belog,¹⁰ D. Pokrassa i K. Pokrassa (<https://nebdeti.ru/nedb-item?id=75fa6c29-5a05-4f35-8f9c-3083301a8724>). Tekst Majakovskog poslije je objavljen u svesku *Pjesme djeci* (*Básně dětem – Стуху детям*) u 10. tomu njegovih spisa 1958. godine. *Povijest ruske sovjetske književnosti* (*Dějiny ruské sovětské literatury*) iz 1960. godine, koja je prevedena i objavljena na češkom 1965, vrlo otvoreno određuje pjesmu Majakovskog kao pjesmu za pjevanje, svrstava je u kategoriju pjesama za pjevanje koje govore o revoluciji i navodi težnju Majakovskog “za novom pjesmom za pjevanje koja bi ganula i oduševila silinom osjećaja i lirskom čari” (Michajlovová i Děment’jev 1965: 64). Riječ “винтовка” jedan je od omiljenih i vrlo čestih motiva poezije Majakovskog, a slično je i s riječi “оружие” i drugim sličnim izrazima za borbu, ubijanje, pucanje i sl.

U obama prijevodima Kundera je motiv i naslov Majakovskog *Uzet ćemo puške nove* promijenio upotrijebivši ekspresivniji izraz “kvéry”¹¹ u 1. stihu, dok je stih “blýskají se nové pušky” (“svjetlucaju nove puške”, odnosno “Блестят винтовки новые”) promijenio u “Blýskají se bajonety” (“Svjetlucaju bajuneti”). Usporedbe radi, zanimljiv je izbor riječi kojima se označava druga strana: u prvom prijevodu iz 1945. godine to su zvijeri, ubojice, lupeži. Pet godina poslije dolazi do oslabljenja, pa su ostale samo zvijeri. Umjesto za “ubojicama” sada se poseže za riječi “neprijatelj”, a “lupeži” su posve iščeznuli. Umjesto rimovanog para “lotry” – “bratry” pojavljuje se rima “napadený” – “ženy”: kraj je napadnut od nekonkretiziranog subjekta. Majakovskij u svom tekstu upotrebljava samo jedan od tih

¹⁰ Skladba Belog upotrijebljena je 1940. u filmu *Timur i njegova četa*.

¹¹ Neutralna češka riječ za pušku glasi “puška” (nap. prev.).

izraza, i to “neprijatelj”: “найдем врага”. Sve druge izraze u svom je prijevodu dodao sâm Kundera. Ne znam ima li razlike u radikalnosti između šesnaestogodišnjeg i dvadesetjednogodišnjeg prevoditelja Milana Kundere (u radikalnost Majakovskog, kao i u pozive njegovih lirskih subjekata na pucanje i ubijanje, ne treba sumnjati), ali iz usporedbe obiju verzija proizlazi da je ona iz 1945. godine zaoštrijenija od prijevoda objavljena 1950. godine. Kundera je u prijevod unio motiv žena, dok ga u izvornom tekstu nema. S obzirom na to da je pjesma, tj. pjesma za pjevanje Majakovskog bila namijenjena djeci i školskoj omladini, navođenje žena kao njegovateljica djeluje nelogično. Tekst očito stječe apelativni oblik upravo zahtjevom da djeca postanu njegovatelji u svim borbama: “Мы будем / санитарями / Во всех боях.” Majakovskij za lirski subjekt upotrebljava isključivo izraz “mi”, ne provodi podjelu na različite kategorije kao što je to slučaj u prijevodu. Iz obaju svojih prijevoda te pjesme-koračnice Kundera, začudo, ispušta “Раз! / Два!”, što je zapravo njezina ritmička osnova.

Раз!	К почету збраћ!	Vzhû-
Два!	Vlast svou chraň! ¹²	ru
Все	(Majakovskij 1945a: 3)	zbraň!
в ряд!		Vlast
Впе-		svou
ред,		braň! – ¹³
От-		(Majakovskij 1951c: 30)
ряд.		
(Majakovskij 1927a: 3)		

Tekst Majakovskog s glazbom Viktora A. Belog pojavljuje se na kraju filma *Timur i njegova četa* (*Тимур и его команда*) iz 1940. godine u trenutku kada Georgija Garaeva, jednog od glavnih likova filma i istoimenog romana Arkadija Gajdara, djeca prate na bojište. Pjesmu pjevaju ponajviše djeca, u njihovoj odlučnosti pridružuje im se i Garaev.¹⁴ Pjesma prerasta u vojničku koračnicu, što je dodatno naglašeno završnom scenom filma u kojoj Garaev u uniformi i u pratnji djece odlazi u rat.

Prijevod sljedeće pjesme Majakovskog, objavljen 1945. godine pod naslovom *Ptičica božja*, tematizira područje borbe i umjetnosti. Ni sada nije posrijedi intimna lirika, već povezivanje književnosti i revolucije, poezije i korisnosti u

¹² “Oružje na pozdrav! / Državu svoju brani!”

¹³ “Oru- / žje / u ruke! / Domovinu / svoju / brani! –”

U verziji iz 1951. godine samo kao dvostih bez uvučenog retka: “Vzhûru zbraň! / Vlast svou braň!” (“Gore oružje! / Domovinu svoju brani!”).

¹⁴ *Тимур и его команда*, režija Aleksandr Efimovič Razumnyj, Sovjetski Savez (1940), 01:13:56–01:16:42.

društvu. Ipak, i za taj Kunderin prijevod može se reći da je vrlo slobodan. Moguće je složiti se s tvrdnjom da se prije radi o tumačenju pjesme Majakovskog nego o stvarnom prijevodu.¹⁵ To općenito vrijedi za rane Kunderine prevode. Njegov interes za ruski jezik ne odražava samo zbivanja onoga vremena, već i obiteljsko zaleđe. Ime Vladimira Majakovskog, dakako, imalo je odjeka još u međuratnoj Čehoslovačkoj – tiče se to i njegova stvaralaštva i njegove ličnosti. Jiří Taufer, jedan od njegovih prevoditelja na češki, opisao je njegov boravak u Pragu u travnju 1927. u knjižici *Majakovskij u Pragu (Majakovskij v Praze)*, objavljenoj 1971. godine.

Poratni otklon od francuskog i klasičnih jezika, dakle od latinskog i grčkog, u Čehoslovačkoj je nadomješten propagiranjem, pa i nametanjem ruskog jezika.¹⁶ U Čehoslovačkoj je tradicija prevoditeljā s ruskog jezika bila neosporno snažna, a Milan Kundera pojavio se među prevoditeljima kao novo ime u svibnju 1945, isprva u regionalnim tiskovinama i uz pomoć starijeg bratića Ludvíka.¹⁷ Onodobna atmosfera nije bila naklonjena njegovim nesavršenim prijevodima. Čini se da nisu bile toliko važne točnost i umjetnička vrijednost prijevoda, već to da tekstovi ruskih/sovjetskih autorica i autora na češkom budu objavljeni brzo.

U Kunderinu prijevodu *Ptičice božje* janje sa zlatnim runom postaje jarac i violončelo kontrabas, a zanimljivo je i da Kundera ignorira oslovljavanje Majakovskog s “družē” (“товарищ”) te da zamjenjuje predstavnike ptičjeg carstva s ciljem postizanja rime:

Вы,	Tlačíte se	
над облаками рея,		nad oblaka
Птица	máte,	
в человечесий рост.	mesjé,	
Вы, мусье,		duši ptáka.
из канареек,	Kanárek jste,	
Чижик вы, мусье,	mesjé,	
и дрозд.		straka,
(Majakovskij 1930: 78)	slepice,	
		jež kokodáká. ¹⁸
	(Kundera 1945b: 5)	

¹⁵ “Il est clair au premier coup d’œil que la traduction de Kundera consiste plus en une interprétation de Majakovskij qu’en une traduction en tant que telle [...]” (Kitzlerová 2022: 637).

¹⁶ Milan Schulz tako piše u svojim memoarima o problemima s obveznom nastavom ruskog jezika zbog manjka poznavatelja tog jezika – usp. Schulz 2012: 50–51.

¹⁷ U 40-im godinama, ali i u starijem tisku iz 20-ih i 30-ih godina, često se pojavljivalo i ime oca Milana Kundera Ludvíka, i to kao autora muzikoloških tekstova, ali i kao osobe o kojoj se razmjerno mnogo izvještavalo.

¹⁸ “Stremite / iznad oblakā / imate, / mesje, / dušu ptičice. / Kanarinac ste, / mesje, / svraka, / kokoš / koja kokodače.”

S gledišta stvaraoca zanimljivo je slobodno postupanje s izrazom “književnik” (“писатель”) Majakovskog, koji je kod Kundere zamijenjen riječju “básník, literát” (“pjesnik, literat”).

Potvrđuje to i spomenuta pjesma iz posljednjeg stvaralačkog razdoblja Vladimira Majakovskog *Птичка божия* iz zbirke *Туда и обратно*, objavljene u Moskvi u godini autorove smrti – 1930. Kundera s izvornim tekstom pjesme doista postupa vrlo slobodno. Ne poštuje rime ni za Majakovskog tipičan raspored stihoa “po ljestvici”, odnosno “по лестнице”, mijenja pojedine riječi, a time i značenje stihoa. Pjesma je zapravo dijalog dvaju subjekata – književnika i njegova protivnika. Nijanse u poimanju stvaralačkog individuuma u prijevodu se gube, odnosno pomiču.

– Я писатель.	Nejsem prozátér,
Не прозаик.	jsem básník. ¹⁹
Нет.	

Slično je i u nastavku:

Посмотрю	Prohlížím vás
с лица ли,	ze všech stran,
сзади ль,	бásník jste?
вы тюльпан,	spíš tulipán. ²⁰
а не писатель.	

Pjesma Majakovskog odbacuje stvaraoca koji poetizira pomoću metafora i bogatstva pjesničkih slika. U poenti definira pjesnika kao onog koji je koristan, koji piše koračnice i parole:

В наше время	V naši době
тот –	ten je básník,
поэт,	kdo nám
тот –	veršem
писатель,	prospěje.
кто полезен.	Dolů
Уберите этот торт!	pozlacený stěp.
Стих даешь –	Dáš nám báseň
хлебов подвозу.	dáme chléb.
В наши дни	Ten je básník
писатель тот,	v naši dobu,

¹⁹ “Nisam prozaik, / ja sam pjesnik.”

²⁰ “Promatram vas / sa svih strana, / jeste li pjesnik? / Prije tulipan.”

кто напишет
марш
и лозунг!

kdo dá
revoluční
ódu.²¹

Lirski subjekt i *ich*-subjekt koji govori stapaju se na kraju u simbiozu u kojoj se identificiraju s umjetnikovim izvršavanjem zadaća. Njihova je uloga u društvu da ispunjavaju zadatke i vode sve druge – pri čemu i njih netko vodi. Umjetničko stvaralaštvo uzajamna je trgovina: za odgovarajuću pjesmu doći će nagrada. Zahtijeva se tzv. koračnica puna parola.

Poimanje pjesnika Milana Kunderu ne zanima samo kao prevoditelja, već i kao autora poezije. U njegovu prvijencu *Čovjek vrt prostran* (*Člověk zahrada širá*), objavljenom 1953. godine, nekoliko je pjesama s tom tematikom. Tiče se to prije svega početka zbirke, odnosno triju uvodnih pjesama: *Neka pjeva o čemu god da pjeva* (*Ať už zpívá, o čem zpívá*), *Na dno ljudi zaranjaju* (*Na dno lidí potápí se*) i *O, kucaj brže* (*Ó, tepej rychleji*) (Kundera 1953: 5–7). U prvoj su pjesmi naglašeno prezentirani subjektivizam i lirsko ja, u drugoj pjesmi dolazi do širenja nepatvorenosti ja u svijet drugih, pri čemu se pojavljuju već poznati rekviziti borbe i mača koji se povezuju s pjesnikom i poezijom. Treća pjesma koristi se motivima borbe i bitke, dakako, pobjedničke, u kojoj lirski subjekt mora i želi sudjelovati. Na samom početku knjižno objavljene poezije kod Milana Kundera tako koegzistira lirika subjekta koji se priklanja koračnicama i borbenim pjesmama, čiji korijeni sežu sve do poetike koja je tadašnjim čitateljima mogla biti poznata još iz njegovih prijevoda Majakovskog. Što znači biti pjesnik, odnosno “ići do samoga kraja”, lirski subjekt definira i u Kunderinoj pjesmi na početku zbirke *Monoloji* (*Monology*) iz 1957. godine (Kundera 1957: 9). Jedno od obilježja totalitarnih sustava između ostalog je pokoravanje čovjeka, pa tako i umjetnika. Znakovito je da je tema pjesnika bila važna i Vladimiru Majakovskom u vrijeme nastanka sovjetskog imperija i Milanu Kunderi na početku postojanja jednog od sovjetskih satelita, tj. Čehoslovačke nakon veljače 1948. Ta se tema održala kod Kundera i u idućim desetljećima: iako je preradio sva sljedeća izdanja zbirke *Monoloji*, uvodna pjesma uključena je u svako izdanje (Kundera 1964: 7–8; 1965a: 7–8; 1969: 7–8). Pjesnik je – a zajedno s njim i odnos stvaraoca i poretka – tema i Kunderinih prozних djela, i to već u prvom romanu *Šala* (*Žert*; prvo izdanje 1967), izrazitije zatim u romanu *Život je drugdje* (*Život je jinde*; prvo francusko izdanje 1973, češko 1979),²² druk-

²¹ “U naše vrijeme / pjesnik je onaj / koji nam je / stihom / od koristi. / Dolje / pozlaćena rbina. / Dat ćeš nam pjesmu, / dat ćemo kruh. / Onaj je pjesnik / u naše doba / tko napiše / revolucionarnu / odu.”

²² Prije nego što je objavljeno češko izdanje, knjiga je prevedena i objavljena na brojnim jezicima. Za naš kontekst zanimljivo je da je iste godine, 1979, roman objavljen na češkom jeziku u nakladničkoj kući 68 Publishers u Torontu, ali i u Zagrebu na hrvatskom jeziku u prijevodu Nikole Kršića, i to s naslovom *Život je negdje drugdje* (Znanje). Sljedeća izdanja na hrvatskom jeziku imala su naslov *Život je drugdje* (MeandarMedia).

čije u romanu *Besmrtnost (Nesmrtelnost)*; prvo francusko izdanje 1990, češko 1993), ali i u drugim proznim djelima. No to je već druga problematika.

Čuperci oblačića, čiji prijevod u listu *Pochod* 21. 8. 1945. potpisuju Ludvík i Milan Kundera, punokrvna su lirski pjesma, najzaigranija od svih triju dosad navedenih pjesama Majakovskog. Teme revolucije, borbe, bitaka, zadataka i sl. ovaj su put posve izostavljene, a pojavljuju se zaigrani, iako pomalo banalni motivi oblaka koji podsjećaju na ljudska lica i životinje – mladunče deve, slona i slonića.

Mráčky se náhle lekly, či bály,
a znenáhla měkly – a tály.

A za nimi se žravě žene – ouha! –
slunce – žirafa žlutá a dlouhá.²³ (Majakovskij 1945c: 1)

Ta zaigranost u pjesmi, po svoj prilici, upućuje na glavnu ulogu Ludvíka Kundere prilikom izbora pjesme za prijevod, pri čemu je moguće da je Milan bio autor prijevoda, a da ga je Ludvík pak pjesnički dotjerao.

Kao što je već navedeno, 1945. godine objavljen je i prijevod drugog ruskog pjesnika uz Majakovskog: Milan Kundera izabrao je kratak ulomak iz *Aleksandrijskih pjesama* Mihaila Alekseviča Kuzmina. Prijevod prati kratka, ali ne posve točna anotacija: “Mihail Kuzmin (*1876), istaknuti ruski pjesnik simbolist. Među njegovim brojnim zbirkama najpoznatije su *Aleksandrijske pjesme* iz 1919. godine, koje je uglazbio autor sovjetske himne A. Aleksandrov” (Svobodné noviny 1945: 1). Kuzminov odnos prema simbolizmu bio je složeniji, teško ga je označiti kao simbolista (usp. Hrala 2007: 172; Kassak 2000: 268). Osim poezije pisao je prozu i drame te prevodio, ali proslavio se isprva kao skladatelj. To je možda jedan od najvažnijih razloga zašto je privukao pažnju Milana Kundere. *Aleksandrijske pjesme* datiraju iz godina 1904–1908, neki su tekstovi objavljeni u časopisima 1906. godine, zatim kao četvrti dio Kuzminova pjesničkog prvijenca *Mreže (Sítě – Cemu)* 1908. godine te kao samostalna knjiga 1918. godine. Izdanje iz 1921. godine sadrži nekoliko pjesama s notama, i to za klavir i pjevanje.²⁴

²³ “Oblaci su se odjednom prenuili, zapravo uplašili, / i iznenada omekšali – i kopnjeli. // A iza njih se proždrljivo vuče – gle! – / sunce – žirafa žuta i duga.”

²⁴ Usp.: Панова, Лада: Александрийские песни Михаила Кузмина: генезис успеха. <https://web.archive.org/web/20150619182130/http://magazines.russ.ru/voplit/2006/6/pa11.html>. Usp. također: <https://www.youtube.com/watch?v=djmOTOGroHs>. Deset pjesama može se poslušati ovdje: <https://www.youtube.com/watch?v=GE9kQy7u154> (oba pristupa 14. 7. 2024). Nije mi pošlo za rukom utvrditi da je Aleksandr Vasil'evič Aleksandrov uglazbio *Aleksandrijske pjesme*. Štoviše, smatram to malo vjerojatnim jer je Kuzmin počeo kao glazbeni skladatelj i skladao je glazbu na vlastite tekstove, odnosno pisao je tekstove za svoju glazbu. Podatak iz kolovoza 1945. može imati prije funkciju pomoći da se tekst progura za objavljivanje i da se poveća Kuzminova važnost u Čehoslovačkoj, s obzirom na to da u Sovjetskom Savezu u ono vrijeme njegove knjige nisu bile objavljivane.

Kunderin odabir Mihaila Kuzmina dijelom se može obrazložiti važnošću *Aleksandrijskih pjesama* u vrijeme brojnih izdanja od 1906. godine do početka 20-ih godina. Usto, veličanje Aleksandrije počiva na estetskim osnovama, što je Kunderi nesumnjivo odgovaralo. Dakako, Kuzmin je već dvadeset godina u Sovjetskom Savezu bio problematičan autor, naročito zbog homoseksualne tematike koja se odražavala u nizu njegovih djela, uključujući i *Aleksandrijske pjesme*, ali i zbog njegove vlastite homoseksualnosti. Sve do kraja 80-ih godina 20. stoljeća bio je tabuizirani autor, a njegove knjige izlazile su u inozemstvu. Teško je reći koliko je podrobno bilo Kunderino poznavanje tog autora, no može se posumnjati u njega ako ni zbog čega drugog onda zbog toga što u izdanju nije navedena godina smrti Kuzmina (1936) koji je, dakle, u vrijeme objavljivanja prijevoda bio mrtav već devet godina. Za razliku od Majakovskog odabir Kuzmina djeluje pomalo iznenađujuće. Očito je da ovaj put Kunderina motivacija nije bila ideološke, već isključivo umjetničke prirode. Također, valja spomenuti da je ciklus pjesama za pjevanje *Aleksandrijske pjesme* pisan slobodnim stihom, čime je nestala nužnost da se u prijevodu poštuju rime i da se traže njihovi odgovarajući ekvivalenti u češkom jeziku, što je bio problem koji je Kundera rješavao na razmjerno problematičan način.

Homoseksualna problematika dolazi do izražaja i u odabranom ulomku, iako je, po svemu sudeći, 1945. godine prošla neopaženo:

Jak skvělý déšť!
Naše plachetnice celá promokla,
už není vidět ani její pruhování.
Rouge²⁵ se ti roztekla po tvářích
a vypadáš – jak tyrský natěrač.²⁶(Kuzmin 1945: 1)

Nakon toga slijede stihovi socijalne tematike, u kojima ugljenar otjera bolesnu djeću i nudi pridošlicama prijeko potrebnu okrepu:

“Nevezmete si naše placky, pane?”
A stará černá žena
houkala dítě, zpívajíc:
“Kdybych já byl faraonem,
koupil bych dvě jablka.

²⁵ Posrijedi je pravopis onoga vremena, današnji propisuje oblik “růž”. Jiří Mulač, kasniji prevoditelj ove pjesme, taj je dio preveo: “Líčidlo se ti rozteklo po tvářích, / vypadáš jako tyrský barvíř” (“Šminka ti se razmazala po obrazima, / izgledaš kao tirske bojadisar”) (Kuzmin 1985: 37).

²⁶ “Kako sjajna kiša! / Naš jedrenjak sav je promočen, / više mu se ne naziru ni pruge. / Rouge ti se razmazao po obrazima / i izgledaš – kao tirske ličilac.” Prilikom objavljivanja jednog od prozaičnih djela Kuzminovo krsno ime navedeno je u obliku Michael – Kuzmin 1930.

Jedno bych dal přítelovi,
druhé bych snědl sám.”²⁷ (*ibid.*)

Kunderin prijevod i ovaj je put vrlo slobodan. Prvi stih nenaslovljene pjesme u izvorniku glasi: “Что за дождь!” (http://az.lib.ru/k/kuzmin_m_a/kuzmin1_1.shtml). Dok je u Kuzminovoj pjesmi, primjerice, promočeno jedro, kod Kundere je to jedrenjak. U zaključnom četverostihu stara žena pjeva o kupnji dviju krušaka (“купил бы я себе две груши”), a Kundera ih mijenja u jabuke. Ostaje pitanje je li time htio naglasiti erotski ili zavodnički odnos među subjektima.²⁸ Kuzminova je pjesma vrlo tjeskobna, to je slika bijede, bolesti, patnje, ali i gostoljubivosti, to je susret dvaju dijametralno suprotnih svjetova.

Još jedan “svežanj” tekstova svjedoči o tome da je Kundera u počecima usporedo pisao svoje pjesme i prevodio. Posrijedi je časopis *Mladé archy* koji je izlazio kao mjesečni prilog tjednika *Pochod*, lista sjevernočeške omladine. U pitanju je publikacija u kojoj su se za prostor izborili umjetnici početnici kao što su, uz bratiće Kundera, Jan Grossman, Vratislav Effenberger, Ivo Fleischmann, Jan Hanč, Jaromír Hořec, Oldřich Kryštofek, Zdeněk Lorenc, František Listopad, Jiří M. Palát, Eduard Petiška, Jiří V. Svoboda, Jiří Šotola, Miloš Váňa, Jan Vladislav, Jan Zuska, Václav Zykmond i drugi. Milan Kundera u njoj je objavljivao pjesme između ožujka 1946. i rujna 1948: *Pjesma (Báseň, godište 2, broj 4)*, *Muškarci na obali rijeke vuku balvane prema nama (Muži na břehu řeky tahají klády směrem k nám, godište 3, broj 1)*, *Povodom odlaska skladatelja Pavla Haasa (Za skladatelem Pavlem Haasem, godište 3, broj 5)*, *Završna priča (Koncový příběh, godište 4, broj 1)*.²⁹ Ludvík Kundera za te će stihove svog mlađeg bratića poslije reći da su “groteskne rane pjesme” (Kundera 2005: 256). Ipak, na njih je skrenuta pozornost u publikaciji *Naše pravda* u kojoj je Milan Kundera naveden kao jedan od suradnika u 5. broju časopisa *Mladé archy* (lk 1947: 5).³⁰

Osim navedenih pjesama, u časopisu *Mladé archy* objavljeni su i Kunderini prijevodi. Otisnuti su u rubrici “Iz ruske poezije” u 5. broju 2. godišta koji je izašao krajem srpnja 1946.³¹ Prijevodi koje potpisuje Milan Kundera nanizani su jedan uz

²⁷ “Ne želite naše pogače, gospodine?” / A stara crna žena / njihala je dijete pjevajući: / ‘Da sam ja faraon, / kupio bih dvije jabuke. / Jednu bih dao prijatelju, / drugu bih pojeo sam.’”

²⁸ Kundera u stihu “одну бы я дал своему другу” odabire riječ “přítel” (“prijatelj”, ali i “partner” u ljubavnom odnosu – nap. prev.), dok Mulač 40 godina poslije odabire “kamarád” (“prijatelj”, “drugar” – nap. prev.), čime eliminira erotski podtekst.

²⁹ S tim u vezi usp.: Bauer 2017: 69–83.

³⁰ Autor bi mogao biti Ludvík Kundera.

³¹ Jana Kitzlerova kao godinu objavljivanja ovih prijevoda pogrešno navodi 1945, usmjerivši se pritom na pjesme Vladimira Majakovskog, iako je na 2. stranici korica časopisa navedeno: “Ovaj broj je objavljen krajem srpnja 1946.” (*Mladé archy* 1945–1946). U bibliografskim podacima o Kunderinim prijevodima pjesama Majakovskog potkralo se, dakako, više pogrešaka – usp.: Kitzlerová 2022: 645. Pogreške se pojavljuju neprestano u cijelom tekstu, a njihova koncentracija dolazi ponajviše do izra-

drugi, stvarajući dojam bloka u kojem je istaknut autor prijevoda. (Ostali prevoditelji u rubrici “Iz ruske poezije” bili su Jiří V. Svoboda, Jan Noha i Jiří Šotola.) Što se tiče prijevoda koje potpisuje Kundera, posrijedi su pjesme Mihaila Ju. Lermontova *Ne, ja nisam Byron* (*Ne, já nejsem...*), Davida D. Burljuka *Slikar Zapada* (*Maliř Západu*), *Hipohondrova noć* (*Hypochondrova noc*) i *Osnaženje u smjelosti* (*Utvrzení v smělosti*) te Vladimira V. Majakovskog *Odnos s djevojkom* (*Vztah k dívce*) i *Kako sam postao pas* (*Jak jsem se stal psem*).

Po mišljenju Ludvíka Kundera, kao predložak za prijevode poslužilo je “nekoliko dragocjenih manifesta i svezaka ruskih futurista” koje je otac Milana Kundera, klavirist i glazbeni pedagog Ludvík, donio vraćajući se iz ruskih legija nakon Prvog svjetskog rata (Kundera 1993: 78). Iz tih publikacija “mnogo poslije bratić Milan preveo je nekoliko gotovo dadaističkih pjesama Davida Burljuka i dvije-tri pjesme Majakovskog”, dodaje Ludvík Kundera u svojim memoarima (*ibid.*). Imao je na umu pet brojeva 2. godišta časopisa *Mladé archy*, koji su izašli između listopada 1945. i srpnja 1946; kao što je već navedeno, spomenuti prijevodi objavljeni su u posljednjem, 5. broju godišta.³²

Milanov otac Ludvík tijekom anabaze u Rusiji “trebao se brinuti, a nesumnjivo se i brinuo, o takozvanom kulturnom životu jedinica. Organizirao je priredbe na kojima se muziciralo i recitiralo, sam je često svirao klavir ili pratio pjevače, imao je prste i u legionarskim časopisima (ondje se sprijateljio s književnikom Josefom Koptom)” (Kundera 2005a: 145; Kundera 1993: 78). Na drugom mjestu Ludvík Kundera navodi da je stričeva biblioteka bila sjajna i da je revno čitao knjige u njoj (Kundera 2005b: 372). Nema sumnje da je Milan Kundera bio podjednako revan čitatelj knjiga iz iste biblioteke.

Njegove prijevode objavljene u srpnju 1946. u časopisu *Mladé archy* otvara Lermontovljeva pjesma *Ne, ja nisam Byron* s već poznatom temom pjesnika. Lirski subjekt ograđuje se od pjesnika Byronova tipa, stilizira se u nepoznatog stvaraoca i, za razliku od radikalnog pjesnika tipa Majakovskog koji se identificira s ideologijom, o čemu je bilo riječi maloprije, obvezuje se da će uvijek imati rusku dušu te zaključuje da je upravo pjesnik sposoban doprijeti do srži stvari, do smisla, da je samo njegov pogled obdaren vodećom ulogom u odnosu prema masi:

Chmurný oceáne, mluv, kdo pozná tě?
Čí zrak propadne až k tobě do hlubiny?
Kdo vysloví davu ty mé závratě?
Bude to jen básník. Nikdo, nikdo jiný!³³ (Lermontov 1945–1956: 139)

zaja u prilogu 1: Kunderini prijevodi Majakovskog. Brojnost pogrešaka u bibliografiji ukazuje na to da su počeci Kunderina stvaralaštva još uvijek izazov književnoj historiografiji.

³² David Davidovič Burljuk (ruski: Давид Давидович Бурлюк, engleski: David Davidovich Burljuk) ovdje je naveden kao David Burluk – usp. Burljuk 1945–1946: 139–140 i druga strana korica.

³³ “Tmurni oceane, kaži, tko te poznaje? / Čiji će pogled potonuti sve do tebe u dubinu? / Tko će gomili izraziti te moje vrtoglavice? / Bit će te pjesnik. Nitko, nitko drugi!”

Milan Kundera u svojoj je poeziji u vezi s pjesnikom upotrebljavao motiv uranjanja ili dubine. U knjižnom prvijencu *Čovjek vrt prostran* upotrijebio je motiv pjesnika-ronioca koji “[n]a dno ljudi zaranja” (Kundera 1953b: 6). U pjesmi napisanoj povodom pedesetog rođendana Viléma Závade *Vaša šutnja je mreža (Vaše mlčení je čeřen)*, tiskanoj u travnju 1955. u časopisu *Nový život*, koju Kundera ipak nije uvrstio ni u jednu svoju zbirku, nalazimo sliku koja također povezuje motiv vode i pjesnika: “Vaša šutnja je mreža, / koju duboko uranjate u ljude” (Kundera 1955: 365).

Burljukove pjesme doista odgovaraju zapažanju Ludvíka Kundere da su posrijedi gotovo savršene dadaističke pjesme: pjesnik Zapad stvara slike koje brzo izblijede, stoga je radije odbacio kist i – kao Zapad, da se postigne i jezična komika – “zapad do hospody k pivu” (“zapao u gostionicu na pivo”) (Burluk [Burljuk] 1945–1946: 139). U drugoj pjesmi hipohondar u Mjesecu vidi staricu koja “chodí na žebrotu / ke kormidlujícím hvězdám a lučným pramenům” (“ide prositi novac / k putujućim zvijezdama i livadskim izvorima”), zatim pijanca, uš i naposljetku mornara s jeftinom rakijom (Burluk [Burljuk] 1945–1946: 139). U trećoj pjesmi simbol su smjelosti hvaljenje mladosti, gladan trbuh i apel uobličeni u poentu: “CO BUDE NAPRAVO NALEVO STÁT / MŮŽEME BUDEME MUSÍME ŽRÁT” (“ŠTO ĆE LIJEVO DESNO BITI / MOŽEMO HOĆEMO MORAMO PITI”) (Burluk [Burljuk] 1945–1946: 139).

Sljedeće dvije pjesme Vladimira Majakovskog³⁴ u usporedbi s dotadašnjim Kunderinim prevoditeljskim interesom za stvaralaštvo tog ruskog pjesnika zaigranijeg su karaktera. Odnos s djevojkom tematiziran je kroz raskid s njom, uzrokovani time što je strast prema njoj – a time i interes za nju³⁵ – ishlapjela:

A když jsem se k ní
opravdu
sklonil,
řekl jsem otcovsky vážně:
“Vlažně zlomiv vášně,
prosím vás snažně,
odejděte.
Odejděte,
prosím vás snažně.”³⁶ (Majakovskij 1945–1946: 140)

³⁴ Treću, pod naslovom *Najbolja pjesma (Nejlepší báseň)*, preveo je Jan Noha – Majakovskij 1945–1946: 142–144.

³⁵ Kundera je svojim prijevodom stihova Majakovskog “Страсти крут обрыв – / будьте добры, / отойдите” promijenio značenje. S tim u vezi usp. Kitzlerová 2022: 641–642.

³⁶ “A kad sam se doista / sagnuo / prema njoj, / rekao sam očinski ozbiljno: ‘Ravnodušno slomivši strasti, / molim vas usrdno, / odlazite. / Odlazite, / molim vas usrdno.’”

Idući prijevod, *Kako sam postao pas*, zaista je pjesnički opis preobrazbe ljudskog ja u psa, odnosno osvješćivanja identiteta psa. Najzanimljiviji je kraj, koji gotovo da ima oblik *Preobrazbe* Franza Kafke:

Kdosi zakričel
a hned
sbíhají se lidé.
Povalili jakousi babku.
Křižujíc se, křičela, že jsem čert.
A když se mi ochlupatily štětinatou srstí
prsty
i pleť
a navalil se dav,
obrovský,
zlý,
stál jsem již na čtyřech
a řval:
“Haf, haf, haf!”³⁷ (Majakovskij 1945–1946: 142)

Kunderin prijevod riječi Majakovskog “залаял”, odnosno “lajao” kao “urlao” u ovom je kontekstu dojmljiv, dokida granicu između čovjeka i životinje. Tim je glagolom vjerojatno nehotice još više zaoštrio atmosferu izvorne pjesme.³⁸

Prevoditeljska aktivnost Milana Kundera pojačavala se od prijeloma 40-ih i 50-ih godina 20. stoljeća. Pošlo mi je za rukom pronaći njegovo ime ispod prijevoda s ruskog, ukrajinskog, rumunjskog, bugarskog, francuskog, njemačkog, portugalskog i španjolskog jezika, objavljenih u češkoj periodici, zbornicima i knjigama.³⁹ To, dakako, ne znači da je Kundera vladao svim tim jezicima i da je sa svih doista sâm prevodio. Poznat je, naravno, njegov interes za ruski i ukrajinski jezik, koje je poslije potisnuo francuski jezik. Posrijedi su bili i prijevodi ruskih prijevoda stranih originala, primjerice pjesama Názima Hikmeta. Razvidno je da je u nekim slučajevima Kundera načinio stihovanu verziju i prilagodbu interlinearnih prijevoda sa stranih jezika na češki, naročito sa španjolskog i brazilskog portugalskog.

Do 1958. godine Kunderini prevoditeljski interesi usmjereni su na ruski i ukrajinski jezik. Nakon komunističkog prevrata u veljači 1948. u Čehoslovačkoj

³⁷ “Netko je vrisnuo / i odmah / okupljaju se ljudi. / Srušili su neku bakicu. / Křižajući se, vikala je da sam vrág. / A kad su mi čekinjastom dlakom odlakavjeli / prsti i koža / i kad je navalilo mnoštvo, / golemo, / zlo, / stajao sam četveronoške / i urlao: / ‘Vau, vau, vau!’”

³⁸ Jana Kitzlerová poduzela je korisnu leksičku i stilističku usporedbu u navedenoj studiji *Une occasion manquée? À propos des traductions de Vladimir Majakovskij par Milan Kundera*.

³⁹ S tim u vezi usp. Bauer 1999: 227–248. U doradenom obliku u Tvar 1998: 6–7.

su objavljeni ponajviše njegovi prijevodi pjesama Vladimira Majakovskog i Pavela Tyčyne (na češkom se njegovo ime pojavljivalo i u verziji Tyčina,⁴⁰ na ukrajinskom Павло Тичина). Od 1958. godine izlaze prije svega Kunderini prijevodi Guillaumea Apollinairea.

Kao što je očito, interes za poeziju Vladimira Majakovskog prati Kunderine prevoditeljske aktivnosti od samog početka. (U isto vrijeme kad i Milan Kundera Majakovskom se okrenuo i njegov bratić Ludvík. Njemu je posvetio pjesmu s naslovom *Majakovskij (Majakovskij)*.)⁴¹ Još od svibnja 1945. posrijedi su borbene pjesme u kojima prevladava ideološka norma, lirski subjekt u njima se identificira s izvanestetskim autoritetom, obično s boljševičkom partijom, društvom, državom, narodom, pukom, radnicima i sl. Nakon veljače 1948. ta tendencija još više jača. Pomalo iznenađuje da nijedan prijevod Milana Kundere nije uvršten u zbornik povodom 20. godišnjice smrti Majakovskog *Naš Majakovskij (Náš Majakovskij)*. Priređivač Adolf Kroupa samo ga je naveo kao jednog od njegovih prevoditelja “koji su svoje prijevode objavljivali isključivo u časopisima: Jan Beran, Jaroslav Hulák, Josef Kainar, Karel Konrád, František Kubka, Milan Kundera, Jan Noha, Ivan Slavík, Jaroslav Vypel” (Kroupa 1951: 316).⁴²

Iznimka je Kunderin prijevod jednog teorijskog teksta – posrijedi je poglavlje iz knjige *Lenjinska teorija odraza* Aleksandra Ivanoviča Soboleva, koji je izašao 1949. godine u brnjanskom časopisu *Blok* i potvrđuje Kunderin interes za teorijska pitanja, pri čemu je polazio od lenjinske teorije odraza (Sobolev 1948–1949: 209–211).⁴³

Iste godine u časopisu *Literární noviny* u Kunderinu je prijevodu objavljena pjesma Vladimira Majakovskog *Rastanak (Rozloučení)*, u kojoj lirski subjekt preispituje svoj odnos prema francuskom glavnom gradu (“Chtěl bych žít / i umřít / v Paříži” – “Želio bih živjeti / i umrijeti / u Parizu”), koji reflektira kao sentimentaln – i umjesto tog grada odabire Moskvu jer se nalazi “v tak skvělé zemi” (“u tako sjajnoj zemlji”) (Majakovskij 1949: 1). Vrijednosni pridjev “sjajnoj”, koji ima, dakako, i ritmičko značenje, u pjesmi Majakovskog se ne pojavljuje. Prevoditelj je ovdje naglasio, odnosno eksplicitno iskazao odnos ljudskog subjekta prema domovini.⁴⁴

Nesumnjivo najčešće objavljivan prijevod Majakovskog iz pera Milana Kundere jest pjesma *K omemy!*, kojoj daje naslov *Odgovor imperijalistima (Od-*

⁴⁰ Usp. npr. Tyčina 1945: 66, 146–137. Obje pjesme preveo je František Listopad.

⁴¹ Kundera 1951: 23–24. Pjesma je prije toga objavljena u dnevnom listu *Rovnost*. Na samom kraju Ludvík Kundera veliča Majakovskog stihovima: “Na všechny strany přesahuje / a neustále před námi / v prudší se dáva klus. / Na rtech / se slovem / socialismus” (*ibid.*: 24) (“Na sve se strane širi / i neprestano ispred nas / u snažnji se daje trk. / Na usnama / s riječi / socijalizam”).

⁴² Najznačajniji prevoditelj Majakovskog na češki bio je Jiří Taufer.

⁴³ Cijelu knjigu preveo je Ludvík Svoboda; objavljena je 1949. godine i ponovo 1950. godine.

⁴⁴ S tim u vezi usp.: Bauer 1999: 234–235. Usp. također: Kitzlerová 2022: 639–641.

pověď imperialistům).⁴⁵ U travnju 1949. objavljena je u tjedniku *Tvorba*. U ožujku 1951. prijevod je objavljen u zborniku *Mir će pobijediti rat (Mír zvítězí nad válkou)*, koji je izašao u Ediciji kulturnog materijala Čehoslovačkog saveza omladine, a u travnju 1951. u publikaciji *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství*, u svesku s naslovom “Mir (uz svibanjske proslave)” (“Mír (ke květnovým oslavám)”).

Kako ispravno navodi Jana Kitzlerová, u pitanju je prije tumačenje, a ne prijevod pjesme. U Kunderinoj je verziji zaista mnogo preinaka i pomaka na različitim razinama teksta.⁴⁶ Za uvodni dvostih Majakovskog Kundera je odabrao oblik od četiri retka:

Гремит и гремит войны барабан.
Зовет железо в живых втыкать.

Paliči válek
na kanony hrají.
Ze školáků
vyrábějí vojáky.⁴⁷
(Majakovskij 1949: 388)⁴⁸

Umjesto grmljavine ratnog bubnja i pozivā da se željezo zarije u žive ljude, Kundera se koristi drugim tipom prispodobe ratnih zvukova i mahnitanga – sviranjem topovima. Ubijanje, koje je kod Majakovskog uopćeno i ekspresivno, kod Kundera ima izrazito emocionalan oblik jer se među spomenutim živim ljudima ističu i izdvajaju školarci. Posrijedi je konfrontacija dječjeg i vojničkog svijeta. Možda najneobičnije djeluje zamjena Albanije iz originala Sirijom:

Выпарили человечество кровавой баней
только для того,
чтоб кто-то
где-то
разжился Албанией.

Lid se v sprchách krve svíjí
jen aby si
kdosi
kdesi
vládl nad Sýrií.⁴⁹ (*ibid.*)

Umjesto Mezopotamije Majakovskog Kundera navodi “izvore petroleja”, kojih se žele domoći “imperijalisti”. Ta se riječ u pjesmi Majakovskog uopće ne pojavljuje, ali je Kundera svejedno upotrebljava u tekstu, pa čak i u njegovu naslovu. Posrijedi je, dakako, jedna od najučestalijih riječi u tadašnjoj češkoj književnosti i novinarstvu, što između ostaloga potvrđuje da je jedan od najizra-

⁴⁵ Dugogodišnji prevoditelj Majakovskog na češki Jiří Tauffer prevodi taj naslov kao *Odgovor...!*

⁴⁶ Podrobnije o tome usp.: Kitzlerová 2022: 637–639.

⁴⁷ “Ratni huškači / topovima sviraju. / Od školaraca / prave vojnike.”

⁴⁸ Isto je i u idućim pretiscima: Jiříček 1951: 57–58; *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* 1951: 7–8, svezak ima naslov “Mir (uz svibanjske proslave)” (“Mír (ke květnovým proslave)”).

⁴⁹ “Narod se u kupkama krvi grči / samo da bi / netko / negdje / vladao Sirijom.”

ženijih simptoma češke političko-ideološki angažirane umjetnosti nakon veljače 1948. problematičan oblik estetske funkcije, koju su istisnuli i nadomjestili ideološka funkcija, apelativnost i uvjeravanje recipijenata. Pjesme tog tipa, kao što je *K ombemy!* Majakovskog, odgovarale su takvom poimanju, čak su mu prilagođavane načinom tiska, podjelom na dionice za solo i zbarsko recitiranje. Bile su to, dakle, zbarske pjesme, koračnice, pjesme za čitanje naglas i recitaciju, propagandističke pjesme i sl.⁵⁰ Pružale su, dakako, bipolarnu perspektivu: dok je Zapad imperijalistički i želi ratove, Sovjetski Savez bori se za mir i njegov je simbol mudrost.⁵¹

S izvornom pjesmom Majakovskog Kundera postupa vrlo slobodno, neke stihove čak izostavlja, vješt je u njihovu nadomještanju novim stihovima, a isto vrijedi i za pojedine riječi. Pjesmu iz 1917. godine smješta na kraj 40-ih godina 20. stoljeća, u vrijeme konflikta na Bliskom istoku. Iz istog razloga nadomješta “rubalj” Majakovskog riječju “kapital”, ne bi li time imenovao zapadni kapitalizam pokretačem ratova. Mišljenja sam da mu Sirija nije bila potrebna zbog rime (“svijj” – “Sýrii”), već upravo zbog spomenute aktualizacije, kojom se vrijeme pjesme Majakovskog pomiče za više od trideset godina, kada je nastao, odnosno kada je objavljen prijevod.

Već je bilo riječi o tome da je Kundera postupao inventivno i s naslovima pjesama te da ih je preinačavao sukladno potrebi da tim izmjenama naglasi vlastito tumačenje. To se ne odnosi samo na ruski, već primjerice i na njemački jezik. Naime, Kundera je preveo pjesmu Johannes R. Bechera *Wo Deutschland lag*, i to ne kao *Gdje je ležala Njemačka (Kde leželo Německo)*, već kao *Dvije Njemačke (Dvě Německa)*, ne bi li naglasio razliku između tadašnjih dviju zemalja – Istočne i Zapadne Njemačke.⁵² Posrijedi je još jedan često objavljivan Kunderin prijevod. Neupitno je da je prvo objavljen 1. 4. 1951. u časopisu-zborniku *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* u svesku “Mir (uz svibanjske proslave)”. Ovdje je iskorištena uobičajena bipolarna podjela na koju je podijeljena Njemačka izravno pozivala u okviru ideološkog prikazivanja: stara i nova Njemačka. Na samome kraju lirski subjekt deklamira da novu Njemačku, koja je miroljubiva, “[j]en to Německo smíme / Německem nazývvat už navždycky!” (“[s]amo tu Njemačku smijemo / Njemačkom zauvijek zvati”) (Becher 1951a: 14–15).⁵³

Godine 1949. u tjedniku *Předvoj* objavljen je još jedan prijevod pjesme Majakovskog – *Рассказ Хренова о Кузнецкстрое и о людях Кузнецка*, koju je Kundera skraćeno i pojednostavljeno naslovio *O gradu Kuznjeckostroju (O městě*

⁵⁰ Usp.: Bauer 2022: 418, 451–452.

⁵¹ Nije samo Stalin mudar, već je to i starica: “Stařenka z moudrého ruského čela / odhrne rukou prošedivělý vlas” (“Starica s mudrog ruskog čela / odmakne rukom prosijedu kosu”) (Ošanin 1951: 1–2). Prema tom je shvaćanju sve što je rusko mudro.

⁵² Usp.: Meyer 2018: 375–395.

⁵³ Objavljeno i u: Becher 1951b: 9; Becher 1951c: 24–25; Becher 1954: 6; Becher 1955: 10.

Kuzněckostroji). Očito je da je iz naslova izostavio kuznječke ljude, odnosno ljude Kuznjecka, čime je ta istinska “graditeljska” pjesma stekla dimenziju depersonalizacije te je istaknuto da je u središtu socijalistička izgradnja. To se evocira već u uvodu koji prethodi pjesmi, a u kojem stoji da će biti dopremljeno “1 000 000 vagonů stavebního materiálu” (“1 000 000 vagona građevinskog materijala”) te da će niknuti industrijski gigant i grad za nekoliko stotina tisuća građana (Majakovskij 1948–1949: 4). Lajtmotiv pjesme je opetovano uvjerenje jednog radnika koji na kiši, u blatu i marazmu ponavlja motivacijsku viziju radnicima da

“Za čtyři
 tvrdá
 léta
bude zde
 město – sad.”⁵⁴ (*ibid.*)

Pjesma gradira poznatim veličanjem sovjetske zemlje i sovjetskih ljudi, što se u poeziji Majakovskog pojavljuje kao konstanta. U okviru nje dolazi do identifikacije lirске osobe, odnosno radnika koji je odlučan, koji agitira i uvjerava, te lirskog subjekta:

Jen slyšet:
 “město – sad”.
A vím –
 že město bude.
A vím –
 sad bude tu.
Když takoví jsou
 lidé
ve státě
 Sovětu.⁵⁵ (*ibid.*)

Na prijelazu 40-ih i 50-ih godina u središte interesa Kundera kao prevoditelja dopijeva ukrajinski pjesnik Pavlo Tyčyna. U češkom okruženju pojavio se još sredinom 20. godina, točnije 1925. godine kada posjećuje Čehoslovačku kao prvi gost tada osnovanog Društva za kulturne veze sa SSSR-om, a 1927. godine izdavač Bedřich Bělohlávek objavio je na češkom omanji izbor iz njegove poezije *Vjetar iz Ukrajine (Vitr z Ukrajiny)*. U studenom 1949. u listu *Lidové noviny* objavljeni su Kunderini prijevodi *Seoskim trgom (Po návsi)* i *Oj, u snijeg bijeli (Oj, do sněhu do*

⁵⁴ “Za četiri / mukotrpane godine / ovdje će biti / grad – voćnjak.”

⁵⁵ “Samo da je čuti: / ‘grad – voćnjak’. / I znam – da grad će nastati. / I znam – voćnjak će biti tu. / Jer takvi su / ljudi / u državi / Sovjetā.”

bilého). Obje pjesme datiraju s kraja dvadesetih godina 20. stoljeća. Prva navedena pjesma tematizira odlazak muškaraca iz sela u borbu za revoluciju i strah žena za njihove živote (Tyčina 1949: 1),⁵⁶ druga umiranje vojnika, o kojem u završnoj strofi doznajemo za što je i na kojoj strani ratovao:

Revolucionář padl –
zavrával čas.
Umíraje v bílém sněhu
ještě zdravil nás.⁵⁷
(Tyčina 1949: 1)

Oj, do sněhu bílého
voják z koně spad.
– Sláva! Sláva! – slyšel ještě
z dálky zaznívat.⁵⁸
(Tyčina 1953: 22)

Najupečatljiviji plod Kunderine prevoditeljske djelatnosti u ono je vrijeme bio izbor iz poezije Pavla Tyčyne *Čelik i nježnost (Ocel a něha)*, koji je priredio, za koji je napisao predgovor i u kojem potpisuje najviše prijevoda pjesama.⁵⁹ Autor pogovora i bilježaka s objašnjenjima bio je Josef Rumler. Kao ishodište za to izdanje poslužilo je ukrajinsko izdanje izbora iz Tyčynove poezije koje je objavljeno 1951. godine u Kijevu. (Uzged rečeno, iste godine Tyčyni je dodijeljen treći od ukupno pet Leninovih redova.) Od 40 pjesama uvrštenih u knjigu *Čelik i nježnost* Milan Kundera preveo je njih 29, Jan Trefulka 6, Kamil Bednář 4 te František Hrubín i Rudolf Hůlka po 1 pjesmu. Kundera je preveo lirske pjesme (primjerice *Sad govori šuma – Ted' mluví les*), ali i one “graditeljske”, borbene, slavljeničke, ideološke (primjerice *Odgovor zemljacima – Odpověď krajanům, Uíme čovječanstva – Ve jménu lidstva, O Staljinu – O Stalínovi*). U uvodu je istaknuo promjenu pjesnikove poetike, dakako, u skladu s onodobnom ideologijom: u prvim su pjesmama navodno Tyčynin “realistički fond remetile modernističke tendencije”, nakon čega je uslijedilo “životno djelo socijalističkog književnika”, postao je “pjesnik velikog realističkog umijeća”, kod kojeg su “idejne zasade nešto temeljno i samorazumljivo” (Kundera 1953: 7). Prema mišljenju urednika Milana Kundere u Tyčyninoj su poeziji trajno prisutne dvije središnje teme – “gorljiva ljubav prema rodnoj Ukrajini [...] i veličanje bratstva među sovjetskim narodima” (*ibid.*). Kundera se ovdje, dakle, u potpunosti odrekao otvorenosti prema modernizmu i avangardi, koja je razvidna iz izbora prevedenih tekstova 1945. i 1946. godine. Stanovitu pozornost pridaje i formalnoj strani, tj. pjesmi odnosno umjetničkom djelu kao kompleksnom očitovanju u kojem ideja, ritam, muzikalnost, melodičnost i zvukovna strana postoje u skladnosti, zajedno, a ne neovisno, i to bez izdvajanja i isticanja samo nekog od navedenih elemenata.

⁵⁶ Prerađeni prijevod *Ondje, seoskim trgovom iza crkve (Tam po návsi za kostelem)*. U: Tyčina 1953: 21.

⁵⁷ “Revolucionar je pao – / zateturalo je vrijeme. / Umirući u bijelom snijegu / još nas je pozdravljao.”

⁵⁸ “Oj, u snijeg bijeli / vojnik je s konja pao. / – Hura! Hura! – čuo je još / kako dopire iz daljine.”

⁵⁹ U vezi s postupnim objavljivanjem Kunderinih prijevoda Tyčyninih pjesama usp. Bauer 1999: 239–241.

Knjižno izdanje Kunderina prijevoda djela Pavla Tyčyne najavljeno je, zajedno s pripremanim izdanjem prvijenca *Čovjek vrt prostran*, u dnevnom listu *Rovnost* 14. 2. 1953. ((RT) 1953: 4).⁶⁰ Ime Milana Kundera, koje se ovdje pojavilo zajedno s drugim brnjanskim književnicima, sad je već imalo određenu težinu. Prva informacija o pripremanom izboru pjesama tog ukrajinskog pjesnika, ovaj put pisanog kao Tyčyna, pojavila se, dakako, već 1. 2. 1951. u izdanju *Tebi, Ukrajino (Tobě, Ukrajino)* (Z pripravaného výboru Tyčinovy poezie. Přeložil Milan Kundera 1951: 18).⁶¹

Krajem 40-ih godina nastao je i prijevod pjesme *Mičurin* Stepana Petroviča Ščipačeva. Objavljen je na samom početku 1950. godine. Najpoznatiji prevoditelj Ščipačeva na češki bio je Ladislav Fikar, čiji je prijevod zbirke *Kitice ljubavi (Sloky lásky; prvo češko izdanje 1952)* polučio izniman čitateljski uspjeh i koji je uvelike proslavio Ščipačeva u češkoj sredini. Milan Kundera se, međutim, nije opredijelio za ljubavnu liriku, već za pjesmu s lirskim subjektom Mičurinom koji je predstavljen kao graditelj na izmaku života. Iza njega je, doduše, mnogo uspješnog rada, ali u isto vrijeme sentiment izazivaju svijest o smrtnosti i uzaludna želja “jabloňku zasadit” (“posaditi stablo jabuke”) u koje bi

takovou sílu vlil,
že kdo by z ní sněd jabko,
sto let by ještě žil.⁶² (Ščipačev 1950: 1)⁶³

Na samom početku 50-ih godina Milan Kundera surađivao je kao prevoditelj sa spomenutim časopisom-zbornikom *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství*. Posrijedi je publikacijska platforma koja će poslije biti izvan interesa književne historiografije.⁶⁴ Kao što je razvidno iz Kunderina slučaja, nužno je obratiti pozornost i na te zaboravljene brošure. Time se vraćam svojoj misli formuliranoj u uvodu rada da očekujem nova kunderovska otkrića. U svezak “Sovjetska

⁶⁰ Spomenimo i to da je Ludvík Kundera želio “dovršiti knjigu pripovijedaka sa suvremenom tematikom” i obvezao se da “će raditi na prijevodima bugarskog pjesnika Smirnenskog i njemačkog pjesnika Brechta”. U to se vrijeme okrenuo pisanju reportaža i agitacijskih pjesama, kao što je primjerice pjesma *Naprijed! (Kupředu!)* u kojoj je prevrat iz veljače 1948. veličao između ostaloga ovim stihom: “Když lid si řekne: Jde se! / a chytne za límec, / pak letí chamrad’ / třeba z ministerských křesel, / dřív než bys řekl švec” (“Kad narod kaže: Pokret! / i ščepa za vrat, / tad leti fukara / čak iz ministarskih fotelja / prije nego što kažeš keks”) (Kundera 1953: 1).

⁶¹ Informacija je navedena uz prijevod *Pjesme mladosti (Píseň mláďi)* (str. 17–18).

⁶² “takvu snagu ulio / da bi onaj tko bi s njega pojeo jabuku / sto godina još živio.”

⁶³ Daljnji pretisak u: Ščipačev 1951: 25. U veljači 1950. Kunderin je prijevod, zajedno s uputama o načinu recitiranja dviju recitatorki (obje imaju solo dionice) i zbora, objavljen u svesku “Sovjetsko selo” (“Sovětská vesnice”), tj. u *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* br. 2 (15. 2. 1950), str. 13.

⁶⁴ Jan Novák tu publikaciju navodi u citatu u kojem, naravno, ne ispravlja pogrešku – “kulturní besedy Svazu čs. spisovatelů” zapravo su *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství*. Usp. Novák 2020: 130.

vojska” (“Sovětská armáda”), koji je objavljen 1950. godine kao 1. broj časopisa-zbornika *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství*, a nakon toga kao izvanredno, 2. prerađeno izdanje 1951. godine, uvršten je već spomenuti Kunderin revidirani prijevod pjesme Majakovskog s naslovom *Pjesma Crvene armije (Písnička Rudé armády)* te pjesma Pavla Nikolaeviča Šubina iz 1948. godine *Staljin-ski vojnik (Stalinský voják)*. Igrum slučaja taj je prijevod objavljen neposredno prije pjesnikove iznenadne smrti.⁶⁵ Šubin se proslavio u Sovjetskom Savezu ponaj-prije svojim borbenim i ratnim pjesmama nastalima tijekom Drugog svjetskog rata te reportažama s ratišta, a doživljavao je kao pjesnik bojišnice. Kunderin prijevod temeljito se razlikuje od Šubinove pjesme *Сталинский солдат*, i to ne samo zbog teškoća da se prenesu neke specifičnosti ruskih riječi tipa “мир”, koja znači i “svijet” i “mir”. Lirski subjekt tako definira samog sebe kao staljinskog vojnika: “И это значит, / Что только мира / В мире хочу” (http://kolanord.ru/html_public/col_war/ShubinPN_Stihotvoreniya_1952/52/). No u prijevodu čitamo: “Jen za mír, za mír / do války jsem šel” (“Samo za mir, za mir / u rat sam pošao”) (Šubin 1951: 56). Prevoditelj postupa vrlo proizvoljno s brojem stihova, neke od njih ispušta, a druge dodaje. Dok je lirski subjekt u Šubinovoj pjesmi ušao u Beč, Prag i Beograd te pomogao iznova podići zgrade Sofije, ulice Varšave i kolibe durmitorskih ravnica, kod Kundera je izveo “národy / z germánských pastí, / věrný lid Sofie, / lid Prahy, Varšavy” (“narode / iz germanskog stiska, / vjerni narod Sofije, / narod Praga, Varšave”) (*ibid.*: 57).

U isti časopis-zbornik, *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství*, ovaj put u svezak s naslovom “Pobjednički smijeh” (“Vítězný smích”), u lipnju 1950. uvršten je Kunderin prijevod pjesme za pjevanje *Хоть я парень молодой...* C. Solodara, za koju je glazbu napisao V. Degtjerev. Kundera je prvi stih preveo kao “Třeba nemám přes dvacet” (“Možda nemam više od dvadeset”) i pjesmu naslovio *Mladi traktorist (Mladý traktorista)* (Solodar 1950: 24–25). Preveo je još jednu pjesmu za pjevanje s ukrajinskog jezika. Objavljena je u istom časopisu na novu godinu 1951, u svesku koji je nosio naslov “Sovjetska žena” (“Sovětská žena”), i već sâm naslov karakterizira njezinu temu – *Pjesma o junakinji socijalističkog rada Mariji Lysenkovej (Píseň o hrdince socialistické práce Marii Lysenkové)*. Smisao postojanja ovdje je poistovjećen s radom, glavna liriska junakinja “kráčí / budoucnosti vstříc” (“korača / ususret budućnosti”), a pridružuju joj se i ostale žene :

Náš život je krásný
až se tančit chce.
Ženy se už daly,
daly do práce.⁶⁶ (Juščenko, Majboroda i Kundera 1951: 1)

⁶⁵ Izvori ovdje navode različite datume smrti: 10. ili 11. 4. 1950. ili 1951.

⁶⁶ “Naš je život toliko krasan / da poziva na ples. / Žene su već počele, / počele s radom.”

Zajedno s Janom Trefulkom, koji je također objavljivao u navedenim svescima, Kundera potpisuje češki tekst za ukrajinsku narodnu pjesmu *Sunce je nisko* (*Slunce je nízko*) (Trefulka i Kundera 1951: 48–49).⁶⁷ Začudo, Kundera je također “[s]lobodno preveo” izrazito primitivnu stihovnu organizaciju iz pisma komsomolaca povodom proslave trideset godina njihove organizacije:

At' slavně znějí slova díků!

To všechno

čím jsme bohatí,

pamatuj,

hrdý mládežníku,

to všechno

strana dala ti.

To straně

každý děkujeme,

že jsme teď

pány země své!

Je strana

perut' naší země,

která vás

k výškám ponese!⁶⁸ (Nás vede strana. Z dopisu komsomolců a mládeže Sovětského svazu k 30letému jubileu leniského Komsomolu 1951: 3)

Povodom proslave obljetnice pravnog sustava u Sovjetskom Savezu, koji je proizlazio iz ustava iz 1935. godine, u listopadu 1951. objavljen je u istom časopisu svezak “Pod suncem staljinskog ustava (uz 15. obljetnicu)” (“Pod sluncem stalinske ústavy (k 15. výročí)”). Milan Kundera tom je prigodom preveo pjesmu S. Vasil'eva *Volga-Don*. Pjesma s izrazitim ideološkim akcentom slavi izgradnju kanala Volga – Don, koja je u to vrijeme pri kraju:

Brzičko, brzo už přijde ten den

a odtud, kde dynamit hřímá,

se do tisíce továren

rozproudí elektřina.

Val bystrých vod se rozleje

do koryt nesčíslných,

⁶⁷ Svezak ima naslov “Tebi, Ukrajinu” (“Tebi, Ukrajinu”).

⁶⁸ “Neka slavno odjekuju riječi zahvale! / Sve to / čime obilujemo / panti, / gordi omladinče, / sve to / dala ti je partija. / Partiji smo / svi zahvalni / što smo sada / gospodari zemlje svoje! / Partija je / krilo naše zemlje, / što će vas / u visine uznijeti!”

tam, kde jen žlutá tráva je,
rozzpívají se vlny.
[...]
Ó Volho, Volho šumivá,
ty dumavá i smavá,
ty, kterou navždy odívá
Stalingradu sláva!
Ó Done, Done, kozáku!
Zdraví vás oba ruský lid!
Ach, tečte, tečte do věků,
v nichž bude sladko žít!⁶⁹ (Vasiljev 1951: 13)

Kolektivni način života “obitelji” Sovjetskog Saveza od dvjesto milijuna ljudi, socijalistička izgradnja i Stalin, odnosno “slunce, / jež z Kremlu svítí nám” (“sunce / koje iz Kremlja nam svijetli”) slavljene su u pjesmi *Sretna nova godina, drugovi!* (*Šťastný nový rok, soudruzí!*) ukrajinskog književnika i scenarista Stepana Olejnika (Olejnik 1951: 5).

Sljedeći Kunderin prijevod objavljen je početkom 1952. godine. Posrijedi je pjesma Seměna Botvinnika *Lenin na drugom kongresu Kominterne* (*Lenin na druhém kongresu Kominterny*) u kojoj je taj političar adoriran kao ujedinitelj cijelog tzv. progresivnog svijeta, borac protiv ratu sklonog Zapada, koji diže “vojsko / svobody / a míru” (“vojsku / slobode / i mira”), koji korača naprijed “slavným krokom říjnovým, / leninským, / stalinským, / jde slavným krokom / ruským...” (“slavnim korakom oktobarskim, / lenjinskim, / staljinskim, / hoda slavnim korakom / ruskim...”) (Botvinnik 1952: 5). U broj iz listopada 1952. uvršteni su Kunderini prijevodi u suautorstvu s Adolfom Kroupom (Nâzim Hikmet, s ruskog) (Hikmet 1953: 32–34)⁷⁰ i Zdeněkom Hampejsom (argentinski pjesnik Raúl Gonzáles Tuñón i kubanski pjesnik Nicolás Guillén) (Tuñón 1952: 57–58; Guillén 1952: 59–60⁷¹). U svim tim slučajevima posrijedi su izrazito ideološki shvaćene pjesme koje veličaju Stalina, Sovjetski Savez, komunizam i komunističke partije.⁷²

Idući prijevodi Milana Kundere izlazili su postupno 50-ih i 60-ih godina 20. stoljeća.⁷³ Presudan je pritom njegov interes za francuski jezik i upoznavanje s

⁶⁹ “Brzo, brzo će doći taj dan / i odavde, gdje dinamit grmi, / u tisuće će tvornica / navrijeti struja. / Bujica bistrih voda razlit će se / u korita bezbrojna, / gdje je samo žuta trava, / raspjevat će se valovi. / [...] / O, Volgo, Volgo šumna, / ti zamišljena i nasmijana, / ti koju zasnagda zaogrće Staljingrada slava! / O, Done, Done, kozače! / Pozdravlja vas oboje ruski narod! / Ah, tecite, tecite u vjekove / u kojima će se slatko živjeti!”

⁷⁰ Također u: Kroupa 1953: 107–110.

⁷¹ Također u: Guillén 1953: 1409–1410.

⁷² O prijevodima *Odgovor imperijalistima*, *Pjesma mladosti* i *Dvije Njemačke*, koji su također objavljeni u časopisu-zborniku *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství*, već je bilo riječi.

⁷³ Usp.: Bauer 1999: 229–248.

Françoisom Kérelom koji je prevodio s češkog i pisao poeziju. Kérelova pjesma *Ništa ne vrijedi tvoja ljubav* (*Za nic nestojí tvoje láska*) objavljena je na češkom u časopisu *Literární noviny* 1955. (Kérel 1955: 7). Ne manje važna autorska ličnost, prema čijem se stvaralaštvu Kundera usmjerio, bio je Guillaume Apollinaire: Kunderini prijevodi objavljeni su u nizu čeških časopisa (primjerice u *Literární noviny*, *Květen*, *Divadlo*, *Rudé právo*, *Host do domu*, *Kulturní tvorba* ili *Československý voják*), pri čemu je ključno bilo objavljivanje osam Apollinaireovih pjesama u rujnu 1958. u časopisu *Květen* (Apollinaire 1957–1958: 600–604). S jedne strane to je bio časopis koji je doživljavao kao generacijski (ili prije kao časopis određene skupine), s naglaskom na mladim autorima, dok s druge strane toliko koncentracija pjesama podsjeća na Kunderine prijevode objavljene u časopisu *Mladé archy* dvanaest godina prije. Ipak, najvažnije je to što se iznašlo čvrsto uporište: umjesto preferiranja citiranog realističkog fonda kao opreke remećenju do kojeg su dovele “modernističke tendencije” (Kundera 1953a: 7), Kundera se sada opredjeljuje za Apollinairea kao jednog od najvećih pjesnika modernog doba. Pet godina nakon izbora iz Tyčynove poezije sada s Adolfom Kroupom priređuje izbor *Zona i drugi stihovi* (*Pásmo a jiné verše*) i prevodi 27 pjesama (Apollinaire 1958).⁷⁴ U Apollinaireu je Kundera pronašao poznati krajolik, kako je napisao u eseju iz lipnja 1964. (Kundera 1965b: 5).

Prijevodi Milana Kundera usko su povezani s njegovim pjesničkim stvaralaštvom. Odabir tekstova bio je raznolik, već od početaka u 40-im godinama razvidno je da je odabirao autore koji su u ono vrijeme bili poželjni i propagirani, ali i one koji nisu odgovarali nametanim političko-ideološkim zasadama. Prijevodi su ga postavljali pred slične probleme s kojima se suočavao i kao pjesnik. To se može objasniti u svjetlu onoga što je i sâm adresirao recitatorima, a to je zahtjev za realističkom recitacijom koja nastoji “što preciznije prenijeti intonacijsku stranu stiha ne bi li tako što sugestivnije izrazila sadržaj, ideju pjesme” (Kundera 1955: 5). S istim se pozivima ili zahtjevima suočavao i kao prevoditelj.

Kunderina prevoditeljska metoda vrlo je inventivna, njegov odnos prema tekstovima koje je prevodio bio je slobodan, mnogima je pristupao više kao materijalu za preradu, za prepjev. Katkad se čini kao da je izvornim pjesmama utiskivao oblik ili značenje interlinearnih prijevoda koje tek valja urediti, odnosno uređivati. Da parafraziram njegove riječi: čini se kao da je često upravo Kundera-prevoditelj bio taj koji je određivao intonacijsku stranu stiha izvornim pjesmama. U kompleksu ritma, zvukovne strane, kompozicije, organizacije stihova i značenja pjesme preferira posljednju sastavnicu, dakle značenje, koje pak često preinačuje. Njegov je prijevod izrazito interpretacijski. Među pjesmama koje je prevodio pronaći ćemo i aktualne pjesme, tj. one koje su nastale neposredno prije nastanka prijevo-

⁷⁴ Drugi izbor koji su priredili Adolf Kroupa i Milan Kundera izašao je sedam godina poslije pod naslovom *Alkoholi života* (*Alkoholy života*).

da, i one starijeg datuma. Ostavljam po strani slučaj Guillaumea Apollinairea zato što se njegovu stvaralaštvu Kundera okrenuo tek u 50-im i 60-im godinama. Pjesme Majakovskog, Tyčyne i Burljuka prevodio je s dvadesetogodišnjim ili tridesetogodišnjim odmakom. Situaciju je rješavao tako što ih je pokušao aktualizirati za svoje vrijeme. Razvidno je to i iz novih verzija njegovih vlastitih starijih prijevoda. Najzanimljiviji je slučaj pjesme Majakovskog *Возьмем винтовки новые*. Godine 1927. pjesma je borbena koračnica, zahvaljujući glazbi postaje pjesma za pjevanje, a ubrzo potom dobiva i druge glazbene inačice, i to u ruskoj sredini. Djeca u Sovjetskom Savezu pjevala su je marširajući u pravilnom ritmu. Kao dio filmskog djela možemo je vidjeti od 1940. godine na kraju filma *Timur i njegova četa*. Naposljetku se tog teksta prihvaća Milan Kundera sa svojim prvim prijevodom koji će objaviti 1945. godine, čitajući ga i interpretirajući u atmosferi netom okončana rata i prijetće nove ratne opasnosti. Godine 1950. smješta tekst Majakovskog u kontekst obrane od ratnih prijetnji sa Zapada.

Moglo bi se zaključiti da su prijevodi Milana Kundere iz 40-ih godina 20. stoljeća slijepa ulica. Da je spomenuti poznati krajolik u to vrijeme zaista bio još vrlo daleko. No važno je naglasiti da mu te prevoditeljske aktivnosti donose praktično iskustvo stvaralačkog odnosa između teksta i njegove interpretacije – i to u formi prijevoda ili prepjeva. Posrijedi je zvukovni, ritmički, kompozicijski i značenjski izazov prilikom kojeg je morao između ostalog promišljati o vlastitoj odgovornosti za stvaralački čin prijevoda kao umjetničke i interpretacijske forme, ali i o odgovornosti prema autorima izvornih pjesama. Slojevito shvaćena tematika stvaralačkog čina posljedično će se pojavljivati u Kunderinu daljnjem stvaralaštvu sve do njegovih posljednjih knjiga.

Preveo Matija Ivačić

IZVORI

- Apollinaire, G. 1957–1958. Loreley. Ženy. Rýnská noc. Máj. Synagoga. Povzdechy vojína z Dakaru. Jedenáctá báseň našich tajemství. Hvězda Lou. Nové překlady Milana Kundery. *Květen* 3, 11: 600–604.
- Apollinaire, G. 1958. *Pásmo a jiné verše*. Prir. Adolf Kroupa i Milan Kundera. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění.
- Apollinaire, G. 1965. *Alkoholy života*. Prir. Adolf Kroupa i Milan Kundera. Praha: Československý spisovatel.
- Becher, J. R. 1951a. Dvě Německa. Prev. Milan Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Mír (ke květnovým oslavám)”) 4 (1. 4. 1951): 14–15.
- Becher, J. R. 1951b. Dvě Německa. Prev. Milan Kundera. *Rovnost* 67, 494 (22. 4.): 9.
- Becher, J. R. 1951c. Dvě Německa. Prev. Milan Kundera. U: *Mládí světa v boji za mír*: 24–25. Praha: Mladá fronta.
- Becher, J. R. 1954. Dvě Německa. Bez navođenja imena prevoditelja Milana Kundere. *Beseda venkovské rodiny* 6, 36 (10. 9.): 6.
- Becher, J. R. 1955. Dvě Německa. Prev. Milan Kundera. *Hlas revoluce* 8, 7: 10.
- Botvinnik, S. 1952. Lenin na druhém kongresu Kominterny. Prev. Milan Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“V. I. Lenin”) 1 (2. 1.): 4–5.
- Burluk [Burljuk], D. 1945–1946. Malíř Západ. Prev. Milan Kundera. *Mladé archy* 2, 5: 139.
- Burluk [Burljuk], D. 1945–1946. Hypochondrova noc. Prev. Milan Kundera. *Mladé archy* 2, 5: 139.
- Burluk [Burljuk], D. 1945–1946. Utvrzení v směřlosti. Prev. Milan Kundera. *Mladé archy* 2, 5: 140.
- Fleischmann, I. i S. Machonin (ur.). 1945. *Bránili svou zem. Výbor ze sovětské válečné poezie*. Praha: Mladá fronta.
- Guillén, N. 1952. Píseň na Stalina. Prev. Milan Kundera uz jezičnu pomoć Zdeněka Hampejsa. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Za kremelskou hvězdou”) 9 (2. 10.): 59–60.
- Guillén, N. 1953. Píseň na Stalina. Prev. Milan Kundera uz jezičnu pomoć Zdeněka Hampejsa. *Nový život* 4, 12: 1409–1410.
- Hikmet, N. 1952. Na tebe myslím. Prev. Adolf Kroupa i Milan Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Za kremelskou hvězdou”) 9 (2. 10.): 32–34.
- Hikmet, N. 1953. Na tebe myslím. Prev. Adolf Kroupa i Milan Kundera. U: *Mládí světa. Básníci světa zpívají o míru*: 107–110. Ur. A. Kroupa. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy.
- Juščenko, O. (tekst) i O. Majboroda (glazba). 1951. Píseň o hrdince socialistické práce Marii Lysenkové. Češki tekst M. Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Sovětská žena”) 1 (1. 1.): 35.
- Kérel, F. 1955. Za nic nestojí tvá láska. Prev. Milan Kundera. *Literární noviny* 4, 47 (19. 11.): 7.
- Kroupa, A. (ur.). 1951. *Náš Majakovskij. Sborník básní, statí, článků a vzpomínek k 20. výročí básnickovy smrti*. Praha: Svět sovětů.
- Kundera, L. 1953. Vpřed!. *Rovnost* 70, 16 (24. 2.): 1.
- Kundera, M. 1945–1946. Báseň. *Mladé archy* 2, 4: 128.
- Kundera, M. 1946–1947a. Muži na břehu řeky tahají klády směrem k nám. *Mladé archy* 3, 1: 16–17.
- Kundera, M. 1946–1947b. Za skladatelem Pavlem Haasem. *Mladé archy* 3, 5: 346–347.
- Kundera, M. 1948–1949. Koncový příběh. *Mladé archy* 4, 1: 42.

Oproštajni valcer u čast Milana Kundere (1929–2023): kunderološka istraživanja

- Kundera, M. 1953a. Chceme-li říci několik slov úvodem... U: Tyčyna, Pavlo. *Ocel a něha. Výbor z poezie: 7–9*. Praha: Československý spisovatel
- Kundera, M. 1953b. *Člověk zahrada širá. Verše*. Praha: Československý spisovatel.
- Kundera, M. 1955a. Slovo k našim přednášečům. *Literární noviny* 4, 31 (30. 7.): 5.
- Kundera, M. 1955b. Vaše mlčení je čeřen. *Nový život* 7, 4: 365.
- Kundera, M. 1957. *Monology. Kniha o lásce*. Praha: Československý spisovatel.
- Kundera, M. 1964. *Monology. Kniha o lásce*. Praha: Československý spisovatel.
- Kundera, M. 1965a. *Monology. Kniha o lásce*. Praha: Československý spisovatel.
- Kundera, M. 1965b. Veliká utopie moderního básnictví (Apollinaire a jeho dědictví). U: Apollinaire, G. *Alkoholy života: 5–17*. Prir. Adolf Kroupa i Milan Kundera. Praha: Československý spisovatel.
- Kundera, M. 1969. *Monology. Kniha o lásce*. Praha: Československý spisovatel.
- Kundera, M. 1987. Verše z let 1946–47. *Obsah* 5: 2–5.
- Kuzmin, M. 1945. Z Alexandrijských písní. Prev. Milan Kundera. *Svobodné noviny* 1, 61 (3. 8.): 1.
- Кузмин Михаил Алексеевич. 1908. *Cemu*. http://az.lib.ru/k/kuzmin_m_a/kuzmin1_1.shtml. Pristupljeno 16. srpnja 2024.
- Kuzmin, M. *Михаил Кузмин – Александрійские песни (исп. Людмила Шкуртиль, Юрий Серов)*. <https://www.youtube.com/watch?v=GE9kQy7u154>. Pristupljeno 14. srpnja 2024.
- Lermontov, M. J. 1945–1946. Ne já nejsem... Prev. Milan Kundera. *Mladé archy* 2, 5: 138–139.
- Majakovskij, V. 1927a. Возьмем винтовки новые. *Пионерская правда* 11, (115) (18. 6.): 3. <https://nebdeti.ru/nebd-item?id=75fa6c29-5a05-4f35-8f9c-3083301a8724>. Pristupljeno 20. srpnja 2024.
- Majakovskij, V. 1927b. Нынешняя пионерская. Слова Владимира Маяковского. *Пионер* 4, 12, 2. strana korica. https://view.nebdeti.ru/web/viewer.html?item_id=fe58cce3-2f49-4c01-83a0-f046b3b0d3be#page=1&spread=2&zoom=page-fit. Pristupljeno 29. srpnja 2024.
- Majakovskij, V. 1928. Возьмем винтовки новые. *Пионерская правда* 10 (153) (4. 2.): 5. https://view.nebdeti.ru/web/viewer.html?item_id=fb1a2aef-aa94-4e9c-9aa6-1d99f5aea263#page=1&spread=0&zoom=page-fit. Pristupljeno 20. srpnja 2024.
- Majakovskij, V. 1930. *Туда и обратно*. Moskva: Federacija.
- Majakovskij, V. 1945a. Vezmem zbrusu nové kvéry. Prev. Milan Kundera. *Čin* 1, 17 (27. 5.): 3.
- Majakovskij, V. 1945b. Ptáče boží. Prev. Milan Kundera. *Gong* 1: 5.
- Majakovskij, V. 1945c. Chomáčky obláčků. Prev. Ludvík i Milan Kundera. *Pochod* 1, 9 (21. 8.): 1.
- Majakovskij, V. 1945–1946. Vztah k dívce. Prev. Milan Kundera. *Mladé archy* 2, 5: 140.
- Majakovskij, V. 1945–1946. Jak jsem se stal psem. Prev. Milan Kundera. *Mladé archy* 2, 5: 141–142.
- Majakovskij, V. 1948. O městě Kuzněckostroj. Prev. Milan Kundera. *Předvoj* 2, 7 (17. 11.): 4.
- Majakovskij, V. 1949a. Odpověď imperialistům. Prev. Milan Kundera. *Tvorba* 18, 17 (27. 4.): 388.
- Majakovskij, V. 1949b. Rozloučení. (Z cyklu Paříž). *Lidové noviny* 57, 279 (29. 11.): 1.
- Majakovskij, V. 1950. Písnička Rudé armády. Prev. Milan Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství 1950* (“Sovětská armáda (23. II. 1918 – 23. II. 1950)”) 1 (veljača 1950): 30–31.

- Majakovskij, V. 1951a. Odpověď imperialistům. Prev. Milan Kundera. U: *Mír zvítězí nad válkou*: 57–58. Prir. E. Jiříček. Praha: Mladá fronta.
- Majakovskij, V. 1951b. Odpověď imperialistům. Prev. Milan Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství 1951* (“Mír (ke květnovým oslavám)”) 4 (1. 4.): 7–8.
- Majakovskij, V. 1951c. Písnička Rudé armády. Prev. Milan Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Sovětská armáda”, izvanredni broj) (1. 2.): 6.
- Majakovskij, V. 1953. O Kuzněckostrojích a o kuzněckých lidech. Prev. Milan Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* 5: 1–2.
- Majakovskij, V. 1986. *Spisy X*. Praha: Odeon.
- Nás vede strana. Z dopisu komsomolců a mládeže Sovětského svazu k 30letému jubileu lenického Komsomolu. Slobodno preveo M. K. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Pionýrská estráda”) 3 (1. 3. 1951): 3.
- Olejnik, Š. [S.]. Šťastný nový rok, soudruzi!. Prev. Milan Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Do nového roku se sovětským lidem”) 12 (15. 11.): 4–5.
- Ošanin, L. 1951. Bude zase válka?. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Sovětská armáda”, izvanredni broj) (1. 2.): 1–2.
- (RT). 1953. Co chystají brněnští spisovatelé?. *Rovnost* 70, 13 (14. 2.): 4.
- Sobolev, A. I. 1948–1949. Obraz, specifický umělecký způsob odrazu skutečnosti. Prev. Milan Kundera. *Blok* 3, 5: 209–211.
- Solodar, C. (tekst) i V. Dechtěrev (glazba). 1950. Mladý traktorista. Prev. Milan Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Vítězný smích”) 6–7 (1. 6.): 24–25.
- Ščipačev, S. 1950a. Mičurin. Prev. Milan Kundera. *Lidové noviny* 58, 12 (14. 1.): 1.
- Ščipačev, S. 1950b. Mičurin. Prev. Milan Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Sovětská vesnice”) 2 (15. 2.): 13.
- Ščipačev, S. 1951. Mičurin. Prev. Milan Kundera. U: *Mladá vesnice*: 25. Praha: Mladá fronta.
- Šubin, P. 1951. Stalinský voják. Prev. M. K. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Sovětská armáda”, izvanredni broj) (1. 2.): 56–57.
- Шубин, П. Н. 1952. *Стухотворения*. Москва: Молодая гвардия. http://kolanord.ru/html_public/col_war/ShubinPN_Stihotvoreniya_1952/52/. Pristupljeno 17. srpna 2024.
- Trefulka, J. i M. Kundera (čeští tekst). 1951. Slunce je nízko. Ukrajinská lidová. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Tobě, Ukrajině”) 2 (1. 2.): 48–49.
- Tuñon, R. G. 1952. Zpěv na Sovětský svaz v novém roce slávy. Prev. Milan Kundera uz jezičnu pomoć Zdeněka Hampejsa. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Za kremelskou hvězdou”) 9 (2. 10.): 57–58.
- Tyčina, P. 1949a. Po návsi. Prev. Milan Kundera. *Lidové noviny* 57, 267 (15. 11.): 1.
- Tyčina, P. 1949b. Oj, do sněhu do bílého. Prev. Milan Kundera. *Lidové noviny* 57, 276 (25. 11.): 1.
- Tyčina, P. 1951. Píseň mládí. Prev. Milan Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Tobě, Ukrajině”) 2 (1. 2.): 17–18.
- Tyčyna, P. 1953. *Ocel a něha. Výbor z poezie*. Izabrao Milan Kundera. Praha: Československý spisovatel.
- Vasiljev, S. 1951. Volha-Don. Prev. Milan Kundera. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Pod sluncem stalinské ústavy (k 15. výročí)”) 11 (1. 10.): 12–13.

LITERATURA

- Bauer, M. 1999. Překladatelská činnost Milana Kundery na přelomu 40. a 50. let. U: *Neznámí (autoři) – neznámé (texty)*: 227–248. Ur. J. Dvořák i N. Mlsová. Hradec Králové: Gaudeamus a Obec spisovatelů. U preraďenoj verziji 1998. godine u: *Tvar* 9, 5: 6–7.
- Bauer, M. 2017. Poezie Milana Kundery v Mladých aršich ve 40. letech 20. století. U: *“Vše rozpadá se, střed se zevnitř hroutí”*: *Lomy, vertikály, refrakce*: 69–83. Ur. P. A.
- Bílek, L. Nagy i D. Skalický. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Bauer, M. 2022. Lyrika. Přítomnost budoucnosti a naděje ztrát. U: *Chór a disonance. Česká literatura 1947–1963*: 403–511. Ur. V. Papoušek i dr. České Budějovice – Praha: Centrum novější české literatura Filozofické fakulty Jihočeské univerzity i Filip Tomáš – Akropolis.
- Červenka, J. i dr. 1956. *Literatura pro mládež. Pomocná kniha pro pedagogické školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- “Чуркин Николай Николаевич”. https://mogilev-region.gov.by/page/churkin_nikolai_nikolaevich. Pristupljeno 19. srpnja 2024.
- Honzík, J. (sast.). 1985. *Ústa slunce. Básníci ruského akméismu*. Praha: Odeon.
- Hrala, M. 2007. *Ruská moderní literatura 1890–2000*. Praha: Karolinum.
- Janáček, P. 2015. “Zatím nelze”. Měsíčník Gong a cesta poválečného českého umění od surrealismu k pop-artu. U: *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749–2014. Svazek II / 1938–2014*: 1055–1070. Ur. M. Wögerbauer i dr. Praha: Academia – Ústav pro českou literaturu AV ČR.
- Kassak, W. 2000. *Slovník ruské literatury 20. století*. Praha: Votobia.
- Kitzlerová, J. 2022. Une occasion manquée? À propos des traductions de Vladimir Majakovskij par Milan Kundera. *Revue des études slaves* 93, 4: 635–652. Une occasion manquée ? À propos des traductions de Vladimir Majakovskij par Milan Kundera (openedition.org). Pristupljeno 22. travnja 2024.
- Korčmarjov, K. 1928. Как петь. *Пионерская правда* 10 (153) (4. 2.): 5. <https://nebdeti.ru/nedb-item?id=fbl1a2aef-aa94-4e9c-9aa6-1d99f5aea263>. Pristupljeno 20. srpnja 2024.
- Kroupa, A. 1952. Za kremelskou hvězdou. *Kulturní besedy československo-sovětského přátelství* (“Za kremelskou hvězdou”) 9 (2. 10.): 1–2.
- Kundera, L. 1993. *Řečiště*. Brno: Rovnost.
- Kundera, L. 2005a. *Různá řečiště (a). Portréty, dopisy, rozhovory, fragmenty / 1936–2004*. Brno: Atlantis.
- Kundera, L. 2005b. *Různá řečiště (b). Portréty, dopisy, rozhovory, fragmenty / 1936–2004*. Brno: Atlantis.
- LK. 1947. Probírka novými časopisy. *Naše pravda* 3, 295 (19. 12.): 5.
- Meyer, H. 2018. Превращая Албанию в Сирию – идеология и “оперативность” поэтической картографии в переводах Милана Кундеры конца 1940-х – нач. 1950-х годов. *Acta Slavica Estonica* 10: 375–395.
- Michajlovová, J. N. i A. G. Dement’jev. 1965. Úvod. U: *Dějiny ruské sovětské literatury. Část druhá (1929–1941)*: 7–86. Prir. M. Drozda. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění.
- Музыка Михаила Кузмина в контексте эпохи. <https://www.youtube.com/watch?v=djmOTOGroHs>. Pristupljeno 14. srpnja 2024.
- Novák, J. 2020. *Kundera. Český život a doba*. Praha: Argo i Paseka.

- Панова, Л. “Александрійские песни” Михаила Кузмина: генезис успеха. <https://web.archive.org/web/20150619182130/http://magazines.russ.ru/voplit/2006/6/pa11.html>.
Pristupljeno 14. srpnja 2024.
- Schulz, M. 2012. *Hledání zatraceného času aneb Co jsem nezapomněl...* Praha: Torst.
- Тимур и его команда*. 1940. Režija Alexandr Jefimovič Razumnij, Sovjetski Savez.

SUMMARY

A COMPLICATED SEARCH FOR A FAMILIAR LANDSCAPE. THE BEGINNINGS OF MILAN KUNDERA'S LITERARY WORK: TRANSLATION ACTIVITY IN THE 1940s

The study deals with the beginnings of Milan Kundera's literary work, which are connected with his translation activities. The focus is on the period of the second half of the 1940s, when Kundera translated and published several poems from Russian and Ukrainian. The most frequent poets whose poems he translated at that time were Vladimir V. Mayakovsky and Pavlo Tychyna. His translations were mostly very free, he modified them graphically, compositionally, in sound and meaning. Kundera's method of translation was very inventive, his relationship to the translated texts was free, and he treated many of them more as material to be reworked or repoeitized. This is most evident in the various versions of the translation of Mayakovsky's poem-song “Возьмем винтовки новые” [We'll Take New Guns], which receives special attention in the study. For Milan Kundera, these translation activities mean a practical experience of the creative relationship between the text and its interpretation – in the form of translation or re-translation. It is a sonic, rhythmic, constructional and semantic challenge, in which he had to deal with, among other things, his responsibility for the creative act of translation as an artistic and interpretative form, as well as his responsibility towards the authors of the original poems. The multifaceted theme of the creative act would subsequently appear in Kundera's subsequent work until his final books.

Keywords: Czech literature of 20th century, art and totalitarian regime, Milan Kundera, Vladimir V. Mayakovsky, Pavlo Hryhorovych Tychyna, translating